dossiers
d'extensió
universitària
Nº 1

UNIVERSITAT JAUME·I

La dimensió tècnica en el desenvolupament territorial

SANT MATEU 2001

conclusions

Servei d'Activitats Socioculturals. Vicerectorat de Promoció Universitària, Sociocultural i Lingüística. Universitat Jaume I.
Edifici Rectorat i Serveis Centrals
Campus del Riu Sec
12071 Castelló de la Plana
Tel. 964 72 88 73. Fax. 964 72 88 69

Edita: Servei de Comunicació i Publicacions
Universitat Jaume I
Dipòsit legal: Cs-
ISSN: En tràmit.
Imprimeix: Sichet, S.L. · Vila-real.

La dimensió tècnica en el desenvolupament territorial: estructures, professionals i metodologies

Vicente Manuel Zapata Hernández

"treballar perquè els nostres pobles estiguen vius"

Grup de Treball de Desenvolupament Local de Sant Mateu.

La creativitat i la innovació en la formació especialitzada implica atorgar el protagonisme als actors del procés formatiu. Així ha ocorregut en aquest cas. I és que, en els pobles de Castelló he trobat un cabal d'energia i d'il·lusió poc habitual entre dinamitzadors locals, que s'ha transformat, en sincera amistat, per una banda, i en compromís i ganes de treballar, per una altra, com demostra aquesta precipitada reflexió compartida sobre la complexa problemàtica del món rural.

Vicente Manuel Zapata Hernández
Geògraf, professor associat de Geografia Humana de la Universitat de La Laguna

A la Universitat Jaume I de Castelló, i sobretot al personal del Servei d'Activitats Socioculturals - Extensió Universitària, pel seu alè constant i l'oportunitat de desenvolupar l'acció formativa, de constituir el grup de treball i d'elaborar les conclusions.

A l'Ajuntament de Sant Mateu, i als seus veïns i veïnes, per la seua hospitalitat durant el desenvolupament del curs que ha derivat en la realització d'aquest document de reflexió.

La dimensió tècnica en el desenvolupament territorial: estructures, professionals i metodologies

ÍNDEX:

Introducció 7

Un diagnòstic *precipitat* que emfatitza la complexa problemàtica del món rural 8

Un món rural que té un futur encoratjador: cal passar a l'acció conjunta com més aviat millor 12

El paper del dinamitzador local en la resolució de la problemàtica detectada 18

Conclusió 20

Mapa 22

La creació d'aquests dossiers d'extensió universitària *respon a "la ferma voluntat de la Universitat Jaume I d'actuar com a via per desenvolupar socialment, cultural i econòmica l'entorn que l'envolta, mitjançant la creació i transmissió crítica del coneixement". (Sistema de Direcció Estratègica-Document Base de Planificació-Universitat Jaume I).*

Volem que aquest siga un instrument de dinamització sociocultural de les comarques de Castelló. És per això que hem de treballar a partir de les necessitats dels usuaris potencials; detectar-les i donar resposta ha de ser una constant al llarg de tot el projecte, per això hem de reforçar els actuals canals de comunicació, fins ara establerts dins del marc de la Mesa Tècnica-Grup de Dinamització Rural i de les Jornades d'Avaluació del Programa d'Extensió Universitària, i ampliar-los a uns altres sectors de la societat.

Un altre dels valors d'aquest projecte ha de ser la qualitat dels continguts que presentem, és per això que l'única variable que utilitzarem per seleccionar els textos que s'editaran serà aquesta, per damunt d'altres tipus de consideracions; no hem d'oblidar mai que és un projecte de servei públic.

Aquesta proposta s'ha dissenyat pensant, concretament, en les necessitats dels agents socials que treballen directament o indirecta en temes relacionats amb el desenvolupament; no obstant això, qualsevol persona interessada en aquests temes podrà rebre les publicacions.

***Manuel Quixal San-Abdon**,*
vicerector de Promoció Universitària, Sociocultural i Lingüística

INTRODUCCIÓ

Els processos de canvi que es produeixen en el territori requereixen el manteniment d'una actitud permanent de reflexió sobre la complexa problemàtica que l'afecta, així com de les múltiples possibilitats que se'n deriven de la promoció integrada del seu potencial endogen i de l'adequada captació de recursos exògens. Aquesta dinàmica ha de ser oberta a tots els agents i actors que interactuen en l'entorn local, sobretot amb l'objectiu que oriente la definició d'estratègies de desenvolupament coherents i viables. En aquest sentit, l'actualització contínua de les estructures i dels professionals que es vinculen amb la gestió del desenvolupament en l'escala local és vital per mantenir, i incrementar si és el cas, el debat entorn d'un projecte territorial compartit.

En aquest marc de reflexió s'inscriu la labor del GRUP DE TREBALL DE DESENVOLUPAMENT LOCAL DE SANT MATEU, format per professionals vinculats amb iniciatives de dinamització en l'entorn més pròxim de les persones. Aquest col·lectiu pretén emfatitzar la necessitat de crear estructures de desenvolupament dinàmiques i flexibles, que contribuïsquen a instrumentar de manera adequada la gestió dels processos de desenvolupament local, incidint en la capacitació i en el compromís actiu dels tècnics que es troben al front de les mateixes, els reptes fonamentals del qual segueixen sent el foment de la participació i l'acostament a la realitat territorial.

El treball aplicat realitzat durant el desenvolupament de l'acció formativa denominada *La dimensió tècnica en el desenvolupament territorial: estructures, professionals i metodologies*[1], organitzada per la Universitat Jaume I a Sant Mateu entre els mesos de maig i juliol de 2001, ha derivat en la redacció d'un document de conclusions l'objectiu essencial de la qual és aprofundir en el debat col·lectiu sobre les circumstàncies que presenta l'espai rural de Castelló, situació que pot ser extrapolable a altres àmbits geogràfics[2]. UNA PARADA PER REFLEXIONAR I COMPARTIR... pretén ser només una excusa per conversar sobre la realitat quotidiana del món rural des de la perspectiva tècnica, intercanviar experiències, unir esforços i "treballar perquè els nostres pobles estiguen vius". Tots estem invitats[3].

UN DIAGNÒSTIC PRECIPITAT QUE EMFATITZA LA COMPLEXA PROBLEMÀTICA DEL MÓN RURAL

Una caracterització precipitada de la dinàmica actual del món rural subratlla la diversa problemàtica que l'afecta, ja que, segons es deriva de l'opinió generalitzada dels seus dinamitzadors, "cada dia te trobes amb diferents dificultats". En el cas de l'espai interior de la província de Castelló, podem destacar distintes situacions:

1. Els continguts fonamentals del curs, que es va desenvolupar en el marc del programa formatiu La formació més a prop, foren els següents: A) Les estructures afavoridores del desenvolupament en l'escala local: agències de desenvolupament i grups d'acció local. L'acció quotidiana del dinamitzador local: problemes i possibilitats. La valorització del potencial endogen a l'entorn local. El projecte de desenvolupament territorial: idees, estratègies i metodologies. B) Models d'intervenció a l'entorn local des de la Universitat: presentació del programa "Geografia per al Desenvolupament". C) Intercanvi d'experiències de dinamització. Presentació i comentari de projectes de desenvolupament local.
2. Conclusions elaborades a partir de l'exercici de reflexió individual i col·lectiva denominat Una parada per a reflexionar i compartir... sobre desenvolupament local a l'espai rural de Castelló, en el qual s'han implicat les següents persones: Teresa Adell Pons, Daniel Belinchón Barrera, María Luisa Capilla Miralles, Juan Miguel Corchado Badía, Rosa V. Doñate Sorribes, Jorge Elipe Remolar, Josefa Ferreres Guardiola, Anna Cecilia García Monfort, Mónica Gasulla Gasulla, Natacha Jiménez Walter, Inma Lázaro, Carme Orenga, Belén Romero Bada, Rosa Adela Segura Tosca, Josep Joaquim Sorlí Moliner i Roser Vidal. Una part de la informació i de la reflexió compartida ha circulat a través del webforum sobre Desenvolupament Rural que va habilitar la Universitat Jaume I i que va ser coordinat per Albert López Monfort.
3. Els suggeriments i les aportacions sobre les qüestions tractades en aquest document poden ser remeses a les següents persones i adreces: Albert López Monfort, Servei d'Activitats Socioculturals, Extensió Universitària, Universitat Jaume I, edifici del Rectorat, campus del Riu Sec, 12071 Castelló. Telèfon: 964 728 873. Fax: 964 728 869. Adreça electrònica: amonfort@sg.uji.es. Vicente Manuel Zapata Hernández, Departament de Geografia, Universitat de La Laguna, campus de Guajara, 38071 La Laguna, Tenerife. Telèfons: 922 317 762 / 747. Fax: 922 317 723. Adreça electrònica: vzapata@ull.es.

-Xicotetes poblacions que presenten un acusat perfil d'envelliment demogràfic.

-Despoblament progressiu i escassa vinculació dels habitants que emigren amb els seus llocs d'origen.

-Dinàmica econòmica recolzada fonamentalment en les activitats agropecuàries i dificultats estructurals per al desenvolupament d'altres funcions productives, cas de la indústria o el turisme.

-Falta de cultura i capacitat entre la població per entendre una bona part de la informació subministrada.

-Distància important entre pobles que dificulta la realització d'activitats conjuntes, sobretot quan una accidentada orografia s'interposa entre les localitats.

-Temporalitat o estacionalitat que caracteritza la permanència de la població en alguns llocs.

-Emigració dels efectius més jóvens i dinàmics cap als espais urbans, davant de l'absència d'al·licients en els seus àmbits d'origen.

-Infrautilització del potencial humà, sobretot de la dona.

-Important distància a les ciutats en què es troben els principals recursos i també els mercats fonamentals.

Aquest conjunt de característiques, de base eminentment negativa, es poden sintetitzar, sovint, en la següent sentència: "hi ha pobles que no funcionen".

Segons el parer dels professionals de la dinamització i el desenvolupament local, alguns dels obstacles que s'han de salvar són els ressenyats tot seguit:

-Individualisme, retraïment i falta de comunicació entre els habitants del medi rural.

-Caràcter tancat, reservat i desconfiat de bona part de la població; permanència de determinats prejudicis socials.

-Paternalisme institucional, que dificulta l'assumpció de responsabilitats i el naixement d'iniciatives locals.

-Insuficient implicació i dinamisme veïnal: immobilisme social. Teixit social deteriorat, amb escassa capacitat per a l'autoorganització, l'associacionisme i la participació activa en la resolució de la problemàtica territorial, econòmica i social detectada.

-Absència de vertadera participació i dificultat extrema per mobilitzar la població i, fins i tot, perquè aquesta s'interesse per noves qüestions que tenen a veure amb la millora de la seua situació.

-Debilitament de la identitat local i baix grau d'autoestima.

-Falta de motivació i creativitat de les persones, col·lectius o entitats: "la gent no es preocupa generalment de millorar la seua forma de vida i de treball". Conformisme i poc interès per progressar.

-Dèbil iniciativa econòmica i, fins i tot, carència de teixit empresarial consistent.

-Inexistència de pràctiques de patrocini i mecenatge en el sector empresarial.

-Escassos recursos tècnics per al treball social, l'animació sociocultural i el desenvolupament local.

-Insuficient formació de les persones implicades en els processos de dinamització en l'entorn local.

-A la inexistència de formació específica de qualitat s'afegeix l'escassa disponibilitat de temps per afrontar la necessària actualització de la dimensió tècnica i, a més, cal afegir en ocasions, la falta de sensibilitat dels responsables polítics.

-Falta de conscienciació i de gestió eficient de les administracions. Els suports institucionals i els recursos econòmics aplicats al món rural no arriben sempre als territoris i comunitats que més els necessiten.

-Debilitament progressiu de la confiança en la gestió política.

-Perspectiva política a curt termini. Escàs reconeixement i suport per part dels gestors polítics locals a les iniciatives de desenvolupament.

-Deficient organització interna de prou entitats locals que deriva, en moltes ocasions, en la passivitat i l'escassa implicació del personal de l'administració municipal.

-Allunyament progressiu de la realitat de les dimensions política i tècnica, tant per la creixent complexitat de la problemàtica enfrontada com per l'escassetat de recursos humans i financers.

-Els objectius de molts projectes no estan explicitats i/o no tenen relació amb les finalitats d'altres iniciatives per la carència d'estratègies de desenvolupament que els articulen.

El treball tècnic no sempre es realitza en les millors condicions, ja que encara no és suficient la implantació de les agències de desenvolupament local en el medi; amb freqüència els dinamitzadors "apareixen i desapareixen en funció de les subvencions" i, a més, la diversitat d'accions i tasques afrontades afavoreix la seua dispersió laboral. L'escassetat de recursos tècnics qualificats produeix sensació de soledat i abandó: "estic treballant sol/a" o "allí dalt un sol no pot fer res", són algunes de les frases més repetides.

En definitiva, el desenvolupament local no és concebut com un procés en què estan involucrats multitud d'agents socials i econòmics, i que requereix, a més, un especial compromís de les dimensions política i tècnica, ja que es tracta de mantenir una dinàmica de reactivació de l'entorn local els resultats de la qual s'obtenen quasi sempre a mig i llarg termini. No es té en compte que la dificultat del treball deriva de la pròpia complexitat de la societat, açò és, de l'existència de distints col·lectius amb problemàtiques diferenciades. La carència d'equips multidisciplinars complica, així mateix, la definició i posada en marxa de projectes de certa envergadura i abast que tinguen repercussió entre els protagonistes del món rural.

UN MÓN RURAL QUE TÉ UN FUTUR ENCORATJADOR: CAL PASSAR A L'ACCIÓ CONJUNTA COM MÉS PROMPTE MILLOR

La complexa problemàtica que ofereix l'espai rural, en part ja descrita, i les difícils condicions en què es desenvolupa l'acció quotidiana del dinamitzador local, no han d'ocultar, no obstant això, que es tracta d'un àmbit geogràfic amb notables possibilitats de desenvolupament. L'adequada valoració del potencial endogen i la canalització de recursos exògens pot repercutir en la millora de les condicions de vida dels seus habitants, sempre que es consideren una sèrie de línies d'actuació com les que s'enuncien tot seguit:

-Formular projectes de desenvolupament coherents i viables. Emfatitzar la planificació en clau estratègica i la promoció integrada de les dimensions territorial, econòmica, social i cultural. Les estratègies definides i implementades han de considerar les especials circumstàncies del món rural, per la qual cosa han de plantejar-se des d'una perspectiva multidimensional. Les accions definides han d'estar interconnectades en el marc d'iniciatives globals, on tots els agents involucrats tinguen referents clars per actuar.

-Dotar les actuacions desenvolupades de la necessària continuïtat perquè tinguen èxit i el resultat esperat a curt, mig i llarg termini. Per això, és necessari seguir el ritme de treball més adequat en cada moment, sobretot amb l'objectiu d'incorporar als agents locals pertinents.

-Agrupar a la població entorn de la discussió dels problemes comuns, emfatitzant la trobada en espais atractius i còmodes per als veïns. Idear noves estratègies per fomentar la participació com a activitat plaent amb resultats concrets.

-Buscar esperons o estímuls per a la població i elements per enfortir la confiança en les dimensions política i tècnica. Activar processos de participació entorn de la discussió de qüestions d'interès comú, a la planificació i ordenació territorial, a la definició de les estratègies de desenvolupament local, etc.

-Dissenyar estratègies per aconseguir una major implicació de la dimensió política en la dinàmica de desenvolupament local: convocar els gestors polítics entorn de la discussió de temes d'interès general. Explotar el paper de la Universitat com referent i intermediari acceptat per tots: fomentar la celebració de trobades per compartir problemes i per conèixer experiències significatives.

-Afavorir la interacció entre les dimensions tècnica i política, amb el previ repartiment de responsabilitats. Delimitar les accions dels gestors polítics vinculats al desenvolupament local: recerca de recursos exògens, interlocució i mediació, reforçament d'activitats realitzades amb els agents locals, etc.

-Enfortir les estructures afavoridores del desenvolupament perquè no estiguen a mercè dels continus canvis polítics. Definir un projecte d'agència i intentar buscar consensos (institucionals i socials) que asseguren la seua permanència en el temps. Fomentar la cooperació entre estructures de desenvolupament i, fins i tot, integrar-les quan aquesta siga la millor solució perquè realment siga efectiu el seu treball. Implementar xarxes de cooperació a tots els nivells i escales.

-Valorar la conveniència de formular projectes de desenvolupament oberts i revisables cada cert temps, la qual cosa suposa una excusa per compartir objectius, iniciatives, experiències i resultats. Realitzar Jornades de Desenvolupament Local amb certa periodicitat i rotació de temes d'interès general. Revisar de manera habitual i crítica l'activitat desenrotllada per les estructures afavoridores del desenvolupament en l'àmbit local (avaluació interna i externa).

-Analitzar la realitat local de forma permanent: diagnòstic dinàmic que informe la contínua presa de decisions i fomente, al mateix temps, la vinculació responsable dels actors amb el seu procés de desenvolupament.

-Identificar els recursos tècnics existents en l'àmbit local i afavorir el treball conjunt fomentant la comunicació, la coordinació i la cooperació. Involucrar la resta de recursos de les institucions municipals, així com d'altres entitats públiques i privades que es troben en l'espai rural. Vincular els recursos existents en una àrea, amb

l'objectiu d'oferir un servei integrat d'informació, assessorament i promoció: Centres de Promoció Socioeconòmica.

-Identificar els líders locals, que poden ser immillorables "còmplices" en el treball de les estructures de dinamització i desenvolupament, i cobrir, en part, la carència de recursos humans en el medi rural per afavorir l'acció tècnica.

-Treballar de forma específica amb els jóvens, tant amb els residents com amb els que es troben fora de l'espai rural cursant els seus estudis, involucrant-los en els projectes locals de dinamització socioeconòmica.

-Fomentar la investigació sobre el món rural, tant bàsica com aplicada, propiciant que la informació i documentació generades es troben a l'abast de tots; afavorir que els resultats dels distints treballs siguen divulgats (retroalimentació). Crear un Centre de Recursos per al Desenvolupament Rural, implementat i gestionat per la Universitat amb finançament múltiple (Diputació, ajuntaments, agrupacions de promotors, entitats privades, etc.), on hi haja els principals materials per al desenvolupament. Els recursos indispensables per als gestors del desenvolupament local són els següents: informació, documentació, assessorament, metodologies, formació adaptada, experiències, etc.

-Desenvolupar accions formatives dinàmiques i participatives, amb el previ coneixement de les necessitats i dels interessos (i també de les principals carències) dels habitants, perquè dels cursos programats es deriven resultats concrets, visibles per la població.

-Buscar els mitjans més eficaços per a la difusió de la informació. Aquesta ha d'arribar a totes les persones que es troben en l'espai rural en les millors condicions possibles, amb l'objecte que es puga fer un adequat ús d'aquesta.

-Implicar a tota la població en el procés de desenvolupament: analitzar el que cada persona i col·lectiu pot aportar i involucrarlos si s'incentiva la seua participació de forma responsable i continuada.

-Propiciar la revinculació de les persones que han eixit de l'espai rural i poden contribuir al seu desenvolupament present, i considerar els nous tipus de desplaçaments i els seus efectes. L'actualitat ens condueix a emfatitzar la immigració com a solució per alleujar la problemàtica socioeconòmica que presenten molts territoris, sense oblidar les dificultats que comporta la integració d'aquestes persones. D'aquesta manera, ha de tenir-se en compte la interculturalitat en el moment de definir estratègies de desenvolupament, tractant el fenomen de la mobilitat de manera realista i amb rigor.

-Afavorir el desenvolupament i la vertebració del teixit social, ressaltant la millora de la gestió de les associacions de tota mena: veïnals, econòmiques, culturals, esportives, juvenils, etc. Dotar-les de coneixement i ferramentes perquè la seua participació a l'entorn local siga més efectiva.

-Buscar noves fonts de recursos, tant endògens com exògens, de manera que es propicie el patrocini d'activitats.

-Fomentar la innovació, la imaginació i la creativitat. Promoure modernes perspectives i camps d'acció, sobretot aplicant les noves tecnologies al procés de desenvolupament del món rural.

-Potenciar vies d'integració dinàmica com la mancomunitat o l'associació entre municipis. Promoure accions globals, integrades en el territori circumdant i viables des de l'òptica econòmica. El poble és a vegades una unitat massa reduïda, per la qual cosa, amb freqüència, ha d'emfatitzar-se la perspectiva zonal o comarcal. Multiplicar els intercanvis entre territoris per conèixer experiències interessants i reforçar les iniciatives en marxa.

En definitiva, i si bé s'han posat de manifest les dificultats que ofereix el medi rural per mantenir i consolidar la seua dinàmica de desenvolupament si es considera la situació actual, és patent que, unint els esforços canalitzats des de les institucions amb la necessària activació de l'energia local que representen els seus agents socials i econòmics, molts àmbits geogràfics poden trobar respostes

als seus problemes i aguaitar un futur encoratjador. Per a això, és necessari passar d'una actitud passiva a una posició activa, on tots els involucrats en el procés de desenvolupament s'impliquen i comprometen de forma decidida en la definició i posada en marxa d'un projecte comú. En aquest procés és vital la participació i el compromís de l'esfera tècnica, per la qual cosa devem també contribuir al seu reforçament.

El paper del dinamitzador local en la resolució de la problemàtica detectada

Cada vegada adquireix més força una reflexió general compartida: és necessari realitzar la caracterització i aconseguir el reconeixement de la labor professional del dinamitzador local, per la qual cosa és necessari definir quin ha de ser el seu paper essencial en el desenvolupament del món rural (objectius i tasques), establint un ordre de prioritats que ajuden a discriminar i reconèixer els aspectes rellevants de la seua funció. Per a això, també és necessari delimitar les responsabilitats dels actors i agents que interactuen en aquest àmbit, orientant a cadascú cap a l'exercici eficient de les tasques assumides.

Una qüestió essencial per començar aquesta última reflexió: com entenem el treball en l'entorn local a la vista del diagnòstic realitzat? Sembla ser que és necessari canviar una sèrie de dinàmiques que obstaculitzen els processos de desenvolupament, i que, de manera habitual, es relacionen amb les formes i mètodes d'actuació. Les noves mentalitats han d'afavorir la integració de professionals i la constitució de xarxes, per la qual cosa el treball en equip constitueix la millor solució per superar moltes de les dificultats existents.

Al marge d'aquesta consideració general fonamental, és possible plantejar una sèrie d'actuacions que redundaran en el millor acompliment de la labor del dinamitzador local:

-Promoure la progressiva especialització dels tècnics i determinar els objectius de treball per superar la consideració de "xics/es per a tot". És evident que "no es pot treballar apagant focs constantment", ja que hi ha "poc temps o massa coses que fer".

-Rebre de forma crítica els objectius, metodologies i estratègies que emanen de les entitats que gestionen les estructures afavoridores del desenvolupament en l'escala local. Basar la reflexió en el contacte directe amb la realitat quotidiana i en l'experiència acumulada, així com en el coneixement del territori i en la vinculació permanent amb els agents locals.

-Adequar els àmbits de treball, adaptant-los a les característiques de les activitats que es pretenen desenvolupar: crear espais de trobada i acció col·lectius. Redefinir les agències de desenvolupament, tant en el pla físic com en l'organitzatiu, per convertir-les en instruments funcionals i eficaços.

-Consolidar equips de treball (emfatitzant la multidisciplinarietat) amb l'objectiu d'afrontar projectes comuns i de llarg abast. És important convèncer els distints dinamitzadors locals dels avantatges de l'acció coordinada, o almenys, aconseguir que no obstaculitzen la labor dels grups que sí l'afavoreixen. Així mateix és necessari comptar amb un complet mapa de recursos tècnics actualitzat de manera permanent.

-Fomentar l'acostament i l'involucrament dels professionals en la problemàtica quotidiana dels pobles. Realitzar una anàlisi permanent de la realitat i de l'entorn laboral per reformular projectes i mètodes d'actuació.

-Afavorir la comunicació i el suport entre tècnics: activar xarxes de cooperació, reflexió i treball compartit, formals i informals. Propiciar la integració de professionals, dinàmica que manté el necessari reforç anímic i/o psicològic.

-Establir vies de relació i de col·laboració amb el personal dels diferents departaments de l'entitat local de referència, amb l'objecte de definir i implementar projectes conjunts, i així es rendibilitzen els recursos tècnics existents.

-Buscar tots els punts de trobada i els suports possibles en l'entorn local; aprendre a delegar, a confiar en l'actuació de la població. Establir xarxes de col·laboradors: agents de dinamització informals o "còmplices". De manera progressiva, "la gent ha d'agarrar les regnes del seu projecte", ja que és fonamental "no fer les coses per ells, sinó amb ells".

-Conèixer els instruments, ferramentes i mesures de suport, és un factor fonamental per realitzar una bona labor de dinamització. Captar recursos exògens que es complementen amb els endògens, i caracteritzar i valorar el potencial de desenvolupament local.

-Limitar de forma gradual la dependència del lloc de treball de les subvencions de l'administració provincial, autonòmica i estatal. Establir mecanismes originals per afrontar les contractacions de professionals de la dinamització amb recursos propis, públics i privats.

El dinamitzador local ha de formular-se una pregunta de forma permanent: què he de fer per millorar l'exercici de la meua labor professional? Pareix que la resposta està relacionada, en part, amb el manteniment d'una dinàmica activa de formació, actualitzada i rigorosa, complementada amb el coneixement d'experiències que li permeten exercir la seua activitat amb garanties. I és que, l'agent de desenvolupament ha de preparar-se per a la complexitat. És útil el reconeixement de les limitacions i potencialitats pròpies: aquesta acció pot ajudar en el treball conjunt amb altres professionals de la dinamització local. Finalment, i no per això menys important, cal recordar que és difícil demanar iniciativa, compromís i responsabilitat a la població si des de la dimensió tècnica no es cultiven aquests valors.

El lema fonamental que ha d'orientar l'acció del dinamitzador local en el medi rural és el següent: “treballar perquè els nostres pobles estiguen vius, considerant sempre els interessos dels seus habitants“.

CONCLUSIONS

Sembla evident la necessitat d'ampliar i aprofundir en la reflexió sobre la diversa problemàtica que ofereix el món rural en l'actualitat, i en aquest mateix context, en el paper que ha d'exercir la dimensió tècnica relacionada amb la seua dinamització. No obstant això, aquest debat ha d'aspirar a involucrar a més agents i actors, als protagonistes de la realitat local, així com als responsables polítics de les estructures afavoridores del desenvolupament. Aquest procés ha d'enfrontar-se amb rigor i plantejar-se de manera perdurable, ja que les transformacions que se succeeixen en l'espai rural són constants i les respostes han de ser immediates i estar dotades de la inexcusable continuïtat.

I és que, per treballar de manera satisfactòria en desenvolupament local, hem de sentir-nos part d'una gegantina xarxa de persones compromeses amb el desenvolupament dels territoris i de les comunitats que hi habiten, i això ens porta a compartir els nostres coneixements, idees, experiències, inquietuds i, fins i tot, els problemes i les seues possibles solucions; és vital que utilitzem tots els instruments i recursos que es troben al nostre abast perquè aquesta acció siga efectiva. En aquest sentit, si les noves tecnologies de la informació i comunicació ens permeten construir o armar de manera més eficient els projectes fomentant la participació, comunicarnos, coordinar-nos i cooperar per millorar la nostra capacitat organitzativa, hem d'intentar traure'ls tot el profit possible, i contribuir a la seua extensió al conjunt de la societat i de les entitats que interactuen en el medi rural.

D'altra banda, la dimensió política ha d'assumir la seua responsabilitat en la millora de les estructures per a l'afavoriment del desenvolupament en l'entorn local, però també és necessari que els agents socials i econòmics contribuïsquen de manera solidària a

mantenir els sistemes que s'implementen en el seu benefici. Al mateix temps, els tècnics han de procurar comprometre's en la seua formació activa i la seua actualització, adaptada a les necessitats i als requeriments de l'entorn en què realitzen la labor, i contribuir a la constitució de xarxes i fomentar el treball en equip, involucrant cada vegada a més gent en les iniciatives que s'orienten al desenvolupament dels espais rurals.

Així mateix és clau el paper de la Universitat, per la seua disponibilitat de recursos i la seua capacitat d'interlocució i mediació. Per tant, ha de demandar-se un major compromís als membres de la comunitat universitària en relació amb l'anàlisi de la realitat i l'aportació de solucions als problemes de l'espai en què s'insereix la seua actuació, així com la seua implicació efectiva i directa en algunes iniciatives de desenvolupament al costat d'altres promotors públics i privats.

En definitiva, és necessari fer no una, sinó moltes parades per reflexionar i compartir sobre l'orientació dels processos de desenvolupament que se succeeixen a l'espai rural, com a millor fórmula perquè el treball tècnic que es realitza contribuïsca a mantenir, i incrementar si s'escau, la dinàmica i vitalitat dels seus pobles.

Sant Mateu, Castelló, octubre de 2001